

РЕЛІГІЙНІ ІНСТИТУЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ: сучасний український контекст

RELIGIOUS INSTITUTIONS IN WARTIME: current Ukrainian context

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Теперішня російсько-українська війна є об'єктом пильного зацікавлення українських релігієзнавців. Два роки, які минули від нашого попереднього огляду («Релігія у дискурсі війни», 2023, №1), дали багато нових фактів, подій і явищ для аналізу. Війна корегує не лише віровчення й практику релігійних організацій, але й вимагає корекції наявних методологічних підходів науковців у дослідженні цих процесів. Зокрема йдеться про більш практичне розуміння «релігійної безпеки» як одного із фундаментальних сегментів національної безпеки. І це проблема не лише сьогоденних українських реалій — це виклик для всього цивілізованого світу, який повинен постійно віднаходити баланс між захистом як демократичних цінностей, включаючи свободу совісті, так і національної та міжнародної безпеки.

Нині необхідне розуміння того, що більшість міжнародних документів та рекомендацій у сфері свободи совісті, які були напрацьовані світовою спільнотою у мирний час і для мирного часу, не працюють за формальних обставин, зокрема в ситуації війни. Особливо, якщо ця війна має аксіологічний характер, як бачимо зараз в Україні. Тому наш досвід узгодження персональних чи колективних, міноритарних чи мажоритарних інтересів в сфері свободи совісті є безцінним і має бути вивчений і використаний для удосконалення суспільно-релігійних відносин як в Україні, так і за її межами.

Важливою складовою цього досвіду є розуміння, що одним із базових чинників національної безпеки України є гарантії і забезпечення релігійних прав і свобод та неухильне дотримання/виконання законодавства всіма суб'єктами суспільно-релігійних відносин. Без цього неможлива побудова реальної демократичної, соціальної правової держави та розвиненого українського громадянського суспільства у повоєнний час.

Наступна проблематика, яка розглядається у номері, є теологічні візії щодо війни й миру, насильства й пацифізму, справедливої («священної»?) та загарбницької війни, християнського реалізму тощо. Нова еклезіологія починає відходити від пропагованих раніше «миротворчості» й «релігійного діалогу», що було природно/звично у час мирного співіснування. Натомість політика «умиротворення агресора» почала

сприйматися як загроза всьому цивілізованому світу. А тому в середовищі багатьох християнських конфесій, попри доволі помітну відмінність підходів теологів, спільним мотивом розмислів виступає необхідність якнайшвидшого подолання розриву між власною вірою та реальністю сучасного світу. Війна показує клірикам, богословам та широкому загалу вірян, що ігнорувати драматичні реалії війни, спробувати стояти осторонь їх, надалі неприпустимо.

Важливим блоком нашого розгляду є конфесійна тематика. Діяльність католицьких (РКЦ, УГКЦ) церков у налагодженні психологічної допомоги та волонтерської роботи для українців, зокрема й за межами України. Не менш цікавим буде аналіз неоорієнталістських релігійних практик, які безпосередньо чи опосередковано пов'язані з військовими діями. Передусім тих релігійних практик, які впливають на зміну способу життя та трансформацію світосприйняття українських неоорієнталістів в контексті військових загроз, життєвих ситуацій невизначеності та небезпеки.

Заслуговує на особливу увагу і прогноз щодо постання після Перемоги над рашизмом нової теологічної системи — на кшталт тієї, яка започаткувалась у західному християнстві після завершення II Світової війни («теологія після Освенцима»). Йдеться про українську «теологію після Бучі» та ті застереження, які можуть, якщо на них не зреагувати вже сьогодні, унеможливити конструктивний розвиток зазначеної теології.

Завершує тематичний блок детальний огляд нинішніх тенденцій розвитку невійськового капеланства, яке, як справедливо зазначається, значно недооцінене в суспільстві. І це не лише капеланське служіння в системі охорони здоров'я та у пенітенціарних закладах. Війна актуалізувала студентське (академічне), сирітське служіння, а також опікування внутрішньопереселеними чи біженцями, які тимчасово покинули країну у зв'язку з війною. Країну чекає жертвна робота із психологічної реабілітації осіб із важкими пораненнями, посттравматичними стресовими розладами, надання допомоги родинам, які постраждали від воєнних дій. Провідну роль у цих процесах можуть відіграти саме клірики різних церков і релігійних напрямів. Але це відбудеться за умови отримання кліриками більш глибоких знань у сфері медицини, юриспруденції, освітнього процесу чи психології.

Переконаний, що доробок авторів цього тематичного блоку буде цікавим усім, хто бажає отримати цілісне і об'єктивне знання про розвиток богослів'я та практичну діяльність церков й релігійних організацій в умовах російсько-української війни. А також допоможе зрозуміти тенденції, які уже зараз можна прогнозувати як найбільш імовірні в умовах післявоєнного розвитку України.

Олександр САГАН